

Formarea de restauratori în Cadrul Universității de Arte Plastice din Ungaria

Katalin Görbe – Petronella Kovács

Formarea de restauratori în cadrul Academiei de Arte Plastice din Ungaria are deja o istorie de peste jumătate de secol, deoarece în țara noastră formarea restauratorilor în învățământul superior a început în 1948 – foarte devreme pe plan internațional. În 1971 colegiul a primit statutul de universitate și în anul 2000 a adoptat numele de azi: Universitatea de Arte Plastice din Ungaria. Din 1974 secția de restaurare a funcționat sub numele de Institutul de Formare a Restauratorilor, iar în anul 2006, conform noii Legi a Învățământului Superior și-a schimbat înapoi numele în Catedra de Restaurare.¹ Schimbările survenite în denumirea instituțională nu au avut nici o semnificație privind conținutul formării.

Specializarea Arte Plastice

Formarea profesională era bazată pe studii artistice, la fel ca și în alte academii de artă plastică din Europa. Din punct de vedere profesional acest lucru este esențial, deoarece dezvoltarea simțului și a îndemnării artistico-tehnice este indispensabilă în acest domeniu. Cunoașterea practică a tehnicilor și materialelor istorice uitate dezvoltă aptitudinile artistice, prin care putem ajunge mai aproape de rezolvarea problemelor etice și estetice, care se ivesc pe parcursul restaurării.

La început, studenții au învățat desenul, pictura, modelarea, fiind distribuiți în alte clase. Dar din 1969 lucrează cu un profesor propriu, după un program unitar. Acest lucru permite consultarea profesională continuă, și compararea criteriilor.

Programul de bază poate fi pus în aplicare prin controlul artistic și profesional riguros, realizat cu ocazia examenului de admitere, care se desfășoară în mai multe etape.

Pentru cei care aplică la specializarea de restaurare pictură, desenul după model nud și portret este completat de copiere, iar pentru cei care doresc să devină restauratori de sculptură sarcina este modelare de portret, desen după model și copierea unui relief.

În 1970 s-a început și formarea de restauratori sculptură, iar în 1972 restaurarea picturilor murale. În 1974 s-a

format Secția de Restaurare Obiecte de Artă Aplicată, cu frecvență redusă.

În Ungaria, diploma de artist restaurator poate fi obținută doar în cadrul Universității de Arte Plastice. Formarea durează 5 ani pe ambele secțiuni. Din anul 1999 aspiranții pot aplica pentru obținerea diplomei de doctorat DLA în cadrul formării care durează trei ani.

În comparație cu începuturile, a survenit o schimbare completă în concepția de educație.

Astăzi, dincolo de realizările artistice, pregătirea în domeniul științelor naturale și sociale a devenit o cerință fundamentală, deoarece aceste cunoștințe sunt indispensabile în restaurarea de nivel înalt ale bunurilor culturale. Studiile de doctorat, care se compun din cercetarea de bază, cercetarea aplicată, dezvoltarea experimentală și combinația acestora, se bazează pe aceste principii.

În educație teoria și practica sunt distribuite în mod egal. Studenții urmează și numeroase studii speciale: fizică, chimie, analitică, cunoștința materialelor lemnoase și a pigmentilor, tehnici de pictură (*foto 1*), protecția monumentelor și a obiectelor de artă, muzeologie, iconografie, istoria vestimentației.

În cadrul Secției de Restaurare de Artă Plastică, formăm artiști restauratori de pictură, sculptură de lemn și piatră. Pentru instruirea practică, Catedra de Restaurare împrumută opere de artă din importante colecții de stat, bisericești și private. Prin restaurarea obiectelor de artă originale, studenții rezolvă probleme tot mai dificile (*foto 2–5*).

Munca practică este completată de cercetările, analizele științifice și proiectele de restaurare premergătoare, executate sub supraveghere didactică.

Cerința de bază pentru absolvirea facultății este terminarea lucrării de diplomă în activitatea practică și scrierea unei teze de diplomă. Pentru aceasta studenții au posibilitatea de a folosi laboratorul de microscop, biblioteca cu peste 1500 de volume de specialitate, arhivele de documentații, foto și video, și pot lua parte la excursii de studiu și cursuri speciale de pregătire.

Specializarea Obiecte de Artă Aplicată

Angajații muzeului, care înainte îngrijeau obiectele arheologice și de artă aplicată, fără a avea calificare superioară de specialitate, au putut obține diplomă în cadrul

¹ Șefi Secției, ulterior Catedrei: Nándor Kapos (1948–1969), Dr. Géza Entz (1969–1974), Dezső Varga (1982–1990), Dr. Péter Menráth (1991–2012), dr. Katalin Görbe (2012-).

formării la nivel universitar a Restauratorilor de Obiecte de Artă Aplicată, pornită în 1974 de către Institutul de Formare a Restauratorilor al Universității de Arte Plastice din Ungaria și Departamentul de Pregătire și Metodică în Conservare a Muzeului Național. Mai demult, din cauza lipsei pregătirii universitare, aprecierea restauratorilor de obiecte era destul de împărțită. În primii ani, studiile de Restaurare de Obiecte de Artă Aplicată erau disponibile doar pentru angajații muzeului care aveau o experiență practică de 3–5 ani. Timp de mai mulți ani, numărul de aplicanți era în jur de 80–100 persoane anual, din care 10–12 au fost acceptați.

În cadrul formării cu frecvență redusă, studenții aveau ocupație timp de o săptămână din fiecare lună cu studii practice și teoretice, suplimentate de sarcinile zilnice din muzeu și lucrările de examen executate în atelierul de restaurare de la locul de muncă.

Perioada de studii era de patru ani, completat de un semestru în care se realiza lucrarea de diplomă. În 1991 timpul de formare a fost sporit la 10 semestre, și s-au lărgit posibilitățile de specializare existente din 1982.

De atunci sunt cinci specializări: lemn – mobilier, metale – orfevrărie, hârtie – piele, textile – piele și silicate, prin colaborarea cu Muzeul Național al Ungariei.² Conform acordului dintre cele două instituții, orele de teorie și practică se desfășoară în majoritate în edificiul Centrului Național de Restaurare și Formare al Restauratorilor a muzeului.

Procesul de admitere

În contrast cu numeroase instituții străine, cei care doresc să devină studenții Universității de arte Plastice din Ungaria, trebuie să participe la examenul de admitere. La Specializarea Obiecte de Artă Aplicată, examenul are trei trepte. Mai întâi se prezintă ”dosarul” alcătuit din lucrări aduse de acasă: desene de studiu, studii colorate făcute în tehnică opțională, copii, și alte lucrări ce corespund specializării alese (ex. operă de orfevrărie, legătură carte, încrustare, etc.). Cei care ajung mai departe, iau parte mai târziu la un examen de admitere care durează patru zile. Aici sarcina este de a desena natură moartă după model (o zi); urmează copiere de motiv vegetal prin modelare în lut (două zile); în final au un test de chimie, cultură generală și istoria culturii.

² În 1991, cu desființarea Direcției Centrale al Muzeului, Muzeul Național a preluat Secția de Restaurare care era responsabilă de următoarele: organizarea cursurilor de pregătire de asistent pentru protecția obiectelor de artă, administrator de colecție și depozit, asistent conservator; formarea de restauratori de obiecte de artă aplicată, în colaborare cu universitatea; cercetările din domeniul de conservare-restaurare. Aceasta a funcționat din 1991 până în 2003 ca parte a Departamentului de Restaurare a Muzeului Național, iar după aceea a devenit o unitate independentă, mai întâi ca Departamentul de Pregătire și Metodică în Conservare, iar din 2012 ca Centrul Național de Restaurare și Formare al Restauratorilor. Șefii Specializării de Restaurare de Obiecte de Artă Aplicată: 1974–1991 Zoltán Szalay, 1991–2011 Dr. Ágnes Timárné Balázsy, din 2011 Dr. Petronella Mravik Kovács.

Comisia alcătuită din șefii de secție și de catedră arbitrează performanța aplicanților și cei care corespund cerințelor sunt lăsați să ia parte la examenul final. Aceasta durează patru zile și constă din sarcini specifice specializării. Din cei cinci specializări numai trei sunt pornite în fiecare an, deoarece cursurile speciale necesită mulți instructori și costul ridicat nu permite pornirea tuturor specializărilor deodată.³

Structura formării

În primul an studenții fac cunoștință în teorie și în practică cu tehnicile de confecționare și conservare a obiectelor din silicat (primul an), metal (al doilea an), obiecte făcute din material organic (lemn, hârtie, piele, textile) (foto 6–7). Învăță și următoarele discipline: chimie organică și anorganică, fizică, cunoștința materialelor, analiza materialelor, efectele mediului înconjurător, istoria tehnicii de confecționare, istoria artei, istoria culturii, istoria restaurării și etica restaurării. Din semestrul al șaselea, formarea comună de până atunci devine specializată. În ultimul semestru se pregătește examenul de licență. Pentru că restaurarea obiectelor de artă este un proces îndelungat, ele sunt deja alese la începutul semestrului al 9-lea, și se începe și cercetarea istorică și analiza materialelor componente. Pe baza acestor analize și cercetări se face un plan de restaurare. Studenții care lucrează în muzeu, de obicei aleg un obiect din colecția muzeului. Pentru ceilalți studenți lucrarea de diplomă este asigurată de către universitate, alegând din colecția muzeelor naționale sau provinciale ori din colecții ecleziastice (foto 8–9). Teza de diplomă conține descrierea și prezentarea procesului de restaurare și rezultatele cercetărilor aferente.

³ Specializarea lemn – mobilier: copierea motivelor decorative pictate, confecționare de îmbinări simple de lemn, încrustare după desen, identificarea diferitelor placaje de lemn după caracteristicile macroscopice, executarea desenului unui mobilier.

Specializarea metale – orfevrărie: debitarea metalelor, prelucrarea, formarea și decorarea suprafeței. Cizelarea unei mostre de mărime corespunzătoare. Executare de desen tehnic după o oală de mărime și grosimea peretelui predeterminată. Completarea unei forme pe hârtie și retuș de culoare.

Specializarea hârtie – piele: operațiuni de legătorie de bază, confecționare copertă din pânză și piele, caserare, lipire și completare de hârtie, retuș de culoare pe hârtie. Micșorarea sau înlărgirea proporționată a desenului unor motive simple. Montarea materialelor de piele cu cusătură făcută cu două ace, croirea aplicațiilor și coaserea cu ac de blănar. Împletitură rotundă din 4 curele. Subțiere piele până la o grosime stabilită, lipirea marginilor subțiate.

Specializarea textile – piele: copiere de motive folosind aquarelă. Folosirea războiului de țesut. Finisarea marginilor cu șnur, broderie și coaserea de butonieră cu diferite tipuri de cusătură. Împletitură. Recunoașterea celor trei tipuri de țesătură de bază (țesătură de pânză, diagonală și satin). Sarcinile privind pielea sunt identice cu cele de mai sus.

Specializarea silicate: construirea din mână al unui vas de lut, după model. Copiere și pictare de motive de faianță și orientale, folosind aquarelă. Modele geometrice desenate cu mâna liberă. Test de cunoștințe ale ceramicii și a sticlei.

La fiecare specializare: descrierea tehnicii de confecționare a unui obiect și descrierea stării de conservare.

Din anul 1996, lucrările de diplomă restaurate au fost prezentate publicului mai întâi în expoziția temporară a Muzeului de Artă Aplicată din Ungaria, iar din anul 2000 în cadrul expoziției găzduite de Muzeul Național, intitulată "Comori de artă salvate" (foto 10). Procesul de restaurare, bazat pe analize științifice și cercetarea tehnologiei de confecționare, este ilustrat pe tablouri expuse lângă obiectele de artă. Din anul 2002 sunt expuse și lucrările de diplomă ale Specializării de Arte Plastice. Scopul apariției comune este prezentarea cunoștințelor profesionale de nivel înalt, necesare atât în restaurarea unui vestigiu arheologic sau o ceramică arhitecturală, cât și în restaurarea unei creații de artă plastică. Odată cu expoziția, apare și un catalog bilingv, în limba maghiară și engleză, în îngrijirea comună a muzeului și a universității.

Protecția patrimoniului cultural din Ungaria este reglementată de lege. Dar în contrast cu cele mai multe profesii, legea nu protejează restaurarea. Din această pricină mulți își încredințează valorile pe mâna diletanților, provocând de nenumerate ori daune în patrimoniul de artă. Cu expoziția organizată într-un mediu atât de însemnat ca muzeul, dorim să informăm proprietarii obiectelor de artă despre formarea restauratorilor din Ungaria, și că este foarte important, să apeleze la munca specialiștilor. Profesorii care predau la Specializarea Obiecte de Artă Aplicată, acordă mare atenție urmării carierei absolvenților, astfel tot mai mulți tineri restauratori obțin lucrări de nivel înalt.

Formare la distanță (frecvență redusă) sau cursuri de zi (formare continuă)?

Deși numărul cursurilor specializării de artă aplicată s-a dublat de la începuturi, și împreună cu participarea obligatorie la săpături arheologice și cu cursurile facultative numărul orelor ajunge aproape numărul celor din cursul de zi, formarea a rămas în categoria învățământului la distanță, cu frecvență redusă. Acesta este un fapt bun pe de o parte, și după cum am aflat, mai multe universități din străinătate⁴ au optat, sau ar opta pentru introducerea acestei forme de învățământ superior, pentru că în acest fel devine posibil obținerea unei diplome pe lângă păstrarea locului de muncă sau creșterea copiilor. Dar pe de altă parte simțim și dezavantajele. Pentru participarea la examenul de admitere nu mai este cerință obligatorie ca aplicantul să fie angajat de un muzeu, sau să aibă experiență în domeniu. Astfel sunt admiși tot mai mulți tineri care nu au posibilități de muncă la muzee. Din cauza reglementărilor din lege, numărul orelor nu mai poate fi ridicat, dar materia de învățământ necesară este tot mai multă din cauza amintită mai sus. Ar fi deci mai fericit, dacă, după aproape 40 de ani, și specializarea noastră ar primi statutul de învățământ de zi. Pe lângă aceasta ar fi desigur susținabilă și formarea cu frecvență redusă, dar în sistemul

⁴ H.A.W.K. Hildesheim. Frecvența redusă la ei însă înseamnă că timpul de formare se prelungeste.

vechi, cu cerința experienței de mai mulți ani, cu munca efectuată în domeniu, verificabilă.

Relații internaționale – proiecte comune

Prin rețeaua Erasmus, Universitatea de Arte Plastice din Ungaria are legături cu numeroase universități din străinătate. Tot mai mulți studenți la restaurare primesc burse și ajung în instituțiile de restaurare ale universităților din alte țări, sau iau parte la programe de restaurare internaționale.

În 2003, Secțiunea de Artă Aplicată a organizat proiecte intensive pentru studenții din patru universități: H.A.W.K. Hildesheim, E.V.T.E.K. Helsinki,⁵ Universitatea Lucian Blaga din Sibiu și U.A.P. din Budapesta, cu titlul: "Conservation of Transylvanian Saxon Furniture" (foto 11).⁶ Tot în acest an, am luat parte în programul organizat de H.A.W.K. cu scopul salvării lăzilor pictate, păstrate în biserica din Brădeni (foto 12–13).⁷

Între anii 2010–2013 luăm parte la proiectul intensiv "Documentation of Historical Techniques in Arts and Crafts", organizat de universitatea Metropolia. După manifestări ținute la Hildesheim (2011) și Amsterdam (2012), în 2013 va fi rândul Ungariei. Mai mulți profesori de ai noștrii țin ore ca lectori invitați la universitatea "Angewandte" din Viena și universitatea Metropolia din Helsinki.

Din anul 2010 participăm, împreună cu Universitatea Catolică Pázmány Péter și alte universități din Ungaria, la lucrările efectuate de către Misiunea Arheologică Siro-Ungară în Cetatea Cavalerilor Ospitalieri din Marqab (foto 14–15).⁸

În afară de săpăturile din Marqab, studenții noștrii pot îndeplini practica de săpătură arheologică obligatorie și cu ajutorul arheologilor Muzeului Haáz Rezső din Transilvania.

Organizăm și ținem în mod regulat practica studenților specializați la restaurare lemn – mobilier, și mai nou, o parte din practica studenților la restaurare silicate, în muzee din Transilvania, contribuind în acest fel la păstrarea obiectelor de artă ale maghiarilor de peste hotare (foto 16).

Ca urmare a activității noastre, s-a născut în anul 2000 Conferința de perfecționare a restauratorilor maghiari din România,⁹ și publicația aderentă, revista Isis, pentru care

⁵ Astăzi Metropolia University

⁶ În detaliu vezi: Kovács Petronella: Beszámoló a Magyar Képzőművészeti Egyetem fa-bútorrestaurátor hallgatóinak Erdélyben végzett munkáiról (Referat privind lucrările făcute de studenții secției de Restaurare lemn-mobilier al Universității de Arte Plastice din Ungaria). In: Isis Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek (Revista Restauratorilor Maghiari din Transilvania) 5. Szerk. Kovács P. Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvarhely, a 2006. 61–91. pp.

⁷ Șefa programului multianual: Dr. Gerdi Maierbacher-Legl, profesor la H.A.W.K. Hildesheim.

⁸ Conducătorul săpăturilor este Balázs Major PhD, asistent universitar.

⁹ Inițial, conferința s-a născut pentru perfecționarea în limba maternă. Astăzi, ca și cursul de perfecționare organizat în 2011, conferința dezbate o tematică mult mai largă. Articolele revistei Isis sunt traduse complet în limba română, începând din anul 2008, iar unele studii mai

profesorii noștri țin cursuri și scriu articole de specialitate în mod regulat.

În ultimii ani, prin relațiile internaționale, lucrările de diplomă sunt prezentate la Conferința Restauratorilor din Ljubljana,¹⁰ Slovenia, iar studenții absolvenți țin cursuri la Conferința Europeană a Studenților asupra Restaurării Obiectelor de Artă Aplicată.¹¹ În anul 2014 conferința va fi ținută la Budapesta, în organizarea Universității și a Muzeului Național.

Dr. habil Katalin Görbe, DLA

Artist restaurator de pictură, profesor universitar
Șef de catedră al Facultății de Restaurare Artă Plastică
Universitatea de Arte Plastice din Ungaria
1062 Budapesta, str. Andrassy nr. 69–71.
Tel.: +36-1-3421-738
E-mail: gorbe.katalin@mke.hu

Petronella Kovács, DLA

Restaurator lemn – mobilier
Șef de catedră al Facultății de Restaurare Obiecte de Artă Aplicată
Universitatea de Arte Plastice din Ungaria
Director general, Centrul Național de Restaurare și Formare al Restauratorilor
Muzeul Național al Ungariei
1084 Budapesta
Könyves Kálmán krt. 14–16.
Tel.: +36-1-323-1423
E-mail: kovacs.petronella@gmail.com

TITLURILE FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* S. Botticelli: Maica Domnului cu pruncul Isus și un înger. Copie făcută de Judit Bendel, 1995
- Foto 2.* Pictor de icoane sârb, necunoscut, din secolul 18: Depunerea lui Hristos în mormânt. Tablou din lemn, pictat. Muzeul de Artă Bisericească Sârbă Ortodoxă din Szentendre. Restauratori: Brigitta Kürtösi, Mária-Magdolna Simon, 2009–2010
- Foto 3.* Meșter necunoscut din secolul 15: Fragment de pictură murală, Szécsény, Biserica Parohială Franciscană. Restaurator: Tamás Seres, 2010–2011
- Foto 4.* Meșter necunoscut din secolul 17: Sfeșnic în formă de înger. Sculptură policromă, Muzeul de Etnografie. Restaurator: Erika Samu, 2006–2007
- Foto 5.* Meșter necunoscut, 1778: Sfântul Ioan Nepomuk. Sculptură din piatră. Mád. Restaurator: Zoltán Hering, 2008–2009
- Foto 6.* Practică de confecționare silicate, copiere. Anul de studiu I., Specializarea Obiecte de Artă Aplicată
- Foto 7.* Practică de conservare textile. Anul de studiu III., Specializarea Obiecte de Artă Aplicată
- Foto 8–9.* Studenții lucrează la lucrările de diplomă în atelierul de restaurare lemn și mobilier
- Foto 10.* ”Comori de artă salvate”, expoziția lucrărilor de diplomă din anul 2010, Muzeul Național
- Foto 11.* Studenți finlandezi și maghiari restaurează o bibliotecă săsească în cadrul proiectului intensiv Erasmus
- Foto 12.* Discuția profesorilor privind restaurarea lăzilor din Brădeni. Dr. Gerdi Maierbacher–Legl (HAWK), Dr. Petronella Kovács (UAP), Dr. Márta Guttmann
- Foto 13.* Consolidarea stratului de vopsea desprins. Restaurarea unei lăzi din Brădeni. Sighișoara, 2003
- Foto 14.* Cetatea din Marqab. Locația Misiunii Arheologice Siro-Maghiare
- Foto 15.* Practică de săpare arheologică și restaurare în timpul lucrărilor arheologice din cetatea Marqab
- Foto 16.* Practica de restaurare a studenților specializați la restaurare lemn – mobilier, Muzeul Haáz Rezső.

Traducere: Zsuzsánna Váli

cuprinzătoare au primit loc în educația restauratorilor din Ungaria și România.

¹⁰ Konservator-Restavrador povzetki strokovnega srečanja 2012. (Ed.: Ana Motnikar.) Slovenski Etnografski Muzej, Ljubljana, 2012.

¹¹ Bakonyi Eszter, Metropolia University, II. Conference of European Object Conservator Students, Helsinki, 2009, Sor Zita, III. Conference of European Object Conservator Students, organizat de Akademie der bildenden Künste și Universität für angewandte Kunst, Wien, 2012.